

Епидемиолошке карактеристике малигнух болести у Републици Србији

У Србији су током 2024. године од свих малигнух тумора оболеле 41.472 особе (21.793 мушкарца и 19.679 жена). Исте године од рака је умрло 20.314 особа оба пола, 10.967 мушкараца и 9347 жена.

Мушкарци у нашој средини највише су оболевали од рака плућа, колоне и ректума и простате. Код жена малигни процес је најчешће био локализован на дојци, плућима, колону и ректуму и грлићу материце.

Малигни тумори плућа и бронха водећа су локализација у оболевању и у умирању међу мушкарцима, односно други су по учесталости узрок оболевања и први по учесталости узрок умирања међу женама са дијагнозом рака. Током 2024. године у Србији су од рака бронха и плућа оболеле 6424 особе (4246 мушкараца и 2178 жена) и умрле су 4842 особе оба пола (2998 мушкараца и 1844 жене).

Рак дојке најчешћи је малигни тумор у оболевању и други најчешћи тумор у умирању код жена. У Србији је 2024. године од малигнух тумора дојке оболело 4544, а умрло је 1700 жена.

Малигни тумори дебелог црева и ректума у нашој земљи друга су по учесталости локализација рака у оболевању и умирању код мушкараца, односно трећи по учесталости у оболевању и у умирању од малигнух тумора код жена. Од малигнух тумора дебелог црева и ректума оболело је 5348 особа (3271 мушкарац и 2077 жена) и умрле су 2543 особе оба пола (1570 мушкараца и 973 жене).

Рак грлића материце је током 2024. године био четврти по учесталости малигни тумор у оболевању и шести по учесталости у умирању међу нашим женама. Дијагноза рака грлића материце је постављена исте године код 1048 жена, док је 410 жена умрло од ове врсте малигног тумора.

Трећи по учесталости малигни процес међу нашим мушкарцима локализован је на простати. Током 2024. године од рака простате новооболело је 2704, а умрло је 1059 мушкараца.

Рак је болест старије популације и стопе оболевања почињу да расту после 55. године, а највише су код мушкараца регистроване после 75 и више година, а код жена највише стопе су регистроване раније, почев од 70. године. Када говоримо о умирању и код мушкараца и код жена стопе почињу да расту од 60. године, а највише се региструју после 75 и више година.

Србија се према проценама Међународне агенције за истраживање рака сврстава међу 40 земаља Европе у групу земаља са нешто нижим ризиком оболевања (налази се на 33. месту) и високим ризиком умирања од малигнух болести у Европи (на четвртом месту, после Мађарске, Пољске и Румуније). Процењене стопе оболевања од свих малигнух тумора су ниже код мушкараца него код жена.

Мушкарци у Србији су у средњем ризику оболевања од свих малигнух тумора, у односу на мушкарце у земљама Источне и Западне Европе. За разлику од мушкараца, жене у Србији су у нешто вишем ризику оболевања од свих малигнух тумора, одмах после жена у Западној и Северној Европи.

Мушкарци и жене у Србији се међу 40 земаља у Европи налазе у високом ризику умирања од свих локализација малигнух тумора.

Превенција и рано откривање

Превенција малигнух болести представља најефикаснији приступ у контроли рака. Процењује се да је могуће утицати на приближно две трећине фактора ризика, а да се чак 40% малигнух болести може спречити применом здравих стилова живота.

Најзначајнији фактори ризика су: пушење дувана, неправилна исхрана, прекомерна телесна тежина, недовољна физичка активност, конзумирање алкохола, прекомерно излагање Сунцу, као и хроничне инфекције. Око 30% смртних исхода од рака повезано је са пушењем, гојазношћу, физичком неактивношћу и алкохолом.

Пушење је појединачни фактор ризика одговоран за сваки трећи случај рака и за већину карцинома плућа, али и за бројне друге локализације. Прекомерна телесна тежина и физичка неактивност повећавају ризик од рака дебелог црева, дојке, тела материце и простате, док конзумирање алкохола повећава ризик од рака уста, ждрела, дојке, дебелог црева и јетре. Свака претерана изложеност Сунчевом зрачењу и соларијумима повећава ризик од рака коже, а око 10% свих случајева рака повезано је са инфекцијама.

Рано откривање

Рано откривање рака значајно повећава шансе за успешно лечење, смањује смртност и трошкове лечења. Према смерницама Светске здравствене организације, неопходно је подизати свест становништва о раним симптомима рака, јачати капацитете здравствених служби и омогућити правовремену дијагностику и лечење.